

จากเมล็ดข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงสู่อาหารว่าง: ทางเลือกในการสร้างรายได้บนฐานแนวคิดว่าการพึ่งตนเอง

ปฐวิชญ์ พิศาลพันธ์¹

¹คณะเทคโนโลยีและการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการความรู้เกี่ยวกับอาหารว่างของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง 2) จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับอาหารว่างให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง และ 3) ประเมินความพึงพอใจและผลลัพธ์จากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง โดยเลือกบ้านดอนนาค ตำบลควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงเป็นพื้นที่วิจัย การรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือและวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ แบบสอบถามเชิงโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม การสนทนาตามธรรมชาติ การจดบันทึก การบันทึกเสียง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏ

ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีความต้องการความรู้เกี่ยวกับอาหารว่างในเรื่องการทำข้าวเกรียบ ข้าวแต่น้ำผลไม้ ข้าวผสมธัญพืชอบกรอบ และแพนเค้ก 2) ฐานการเรียนรู้แบ่งเป็น 4 ฐาน ซึ่งใช้การสาธิตวิธีประกอบอาหารบรรยายโดยวิทยากร และการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ และ 3) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีความพึงพอใจจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการโดยภาพรวมในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.62 \pm 0.28$) ความพึงพอใจด้านประโยชน์ที่ได้รับมีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ($\mu = 4.84 \pm 0.24$) รองลงมาคือด้านการดำเนินการ ($\mu = 4.63 \pm 0.29$) และด้านวิทยากร ($\mu = 4.50 \pm 0.39$) ตามลำดับ ประเด็นความสุขที่ได้รับจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ($\mu = 4.94 \pm 0.25$) หลังจากการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติผ่านไป 3 เดือน ได้มีการประเมินผล ซึ่งพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงทุกรายได้นำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการไปใช้ประกอบอาหารว่างเพื่อรับประทานในครัวเรือน รวมทั้งได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่บุคคลแวดล้อมหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ประกอบการวางแผนพัฒนาโครงการฝึกอบรม เพื่อยกระดับรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงต่อไป

คำสำคัญ: การฝึกอบรม การพึ่งตนเอง ข้าวสังข์หยด

From Sangyod Muang Phatthalung Rice Grains to Light Meals: Alternative Way to Generate Income Based on Self-Reliance Concept

Purawich Phitthayaphinant¹

¹Faculty of Technology and Community Development, Thaksin University

Abstract

This research aimed to: 1) study the Sangyod Muang Phatthalung rice farmers' knowledge needs regarding light meals, 2) provide the training workshop on making light meals from rice produce, and also 3) evaluate satisfaction and outcome of the training workshop. Donnood village, Khuan Kanun sub-district, Khuan Kanun district, Phatthalung province was selected as the research area. Primary data were collected using several tools and methods: a structured questionnaire, an unstructured interview, a focus group discussion, a natural conversation, a field note, a recording, and a non-participant observation from the Sangyod Muang Phatthalung rice farmers. The data were analyzed using descriptive statistics and manifest content analysis.

The results revealed the following findings. 1) the Sangyod Muang Phatthalung rice farmers needed knowledge regarding light meals, i.e., making crispy cracker (Khao Kriab), fruit juice rice cracker (Khao Tan), rice chip with cereal, and pancake. 2) There were 4 learning stations using demonstration and explanation given by the keynote speakers, and learning by doing. 3) the Sangyod Muang Phatthalung rice farmers were most satisfied with the overall training workshop ($\mu = 4.62 \pm 0.28$). Among the satisfaction level on the training workshop aspects, the aspect of benefits received was ranked the highest in terms of average rating ($\mu = 4.84 \pm 0.24$), followed by the operation ($\mu = 4.63 \pm 0.29$), and the keynote speakers ($\mu = 4.50 \pm 0.39$), respectively. In addition, the aspects concerning happiness received from the training workshop was ranked the highest average rating ($\mu = 4.94 \pm 0.25$). The training workshop was evaluated three months later. It was found that all Sangyod Muang Phatthalung rice farmers applied knowledge to make light meals for eating in their household. Furthermore, they transferred their knowledge and experience to other people. The related government agencies could benefit from the application of these research findings to enable development planning of training workshop to generate income of the Sangyod Muang Phatthalung rice farmers.

Keywords: Training, Self-reliance, Sangyod Rice

Received: 05 August 2020

Revised: 07 October 2020

Accepted: 29 October 2020

บทนำ

ผลการสำรวจเบื้องต้น (Preliminary Survey) จากการสนทนากลุ่มกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงพบว่า สภาพทั่วไปของหมู่ที่ 2 บ้านดอนนุด ตำบลควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงเป็นภูมิทัศน์เกษตรแปลงเล็ก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพ แต่ละครัวเรือนมี 2 วิธีการผลิต ทั้งผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนและเพื่อขาย ส่งผลให้กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรมีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ และสัตว์น้ำ เช่น ข้าว ยางพารา พริก ถั่วฝักยาว งามดำ ไก่ เป็ด โค ปลาตุ๊ก ปลานิล

การทำนาข้าวเป็นกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของประชากรในพื้นที่ โดยเฉพาะข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ซึ่งเป็นสินค้าลำดับต้น ๆ และเป็นข้าวชนิดแรกของประเทศไทยที่จดทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication หรือ GI) ซึ่งเป็นตัวบ่งบอกถึงความเชื่อมโยงระหว่างความเป็นเอกลักษณ์ของสินค้ากับแหล่งกำเนิดในฐานะเป็นตัวบ่งชี้สำคัญของคุณภาพสินค้า โดยใช้ชื่อว่า “ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง” ในปัจจุบันข้าวพันธุ์นี้ถือเป็นสินค้าเกษตรที่มีชื่อเสียงของจังหวัดพัทลุง และเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริโภคที่เน้นอาหารเพื่อสุขภาพ รวมทั้งกลุ่มผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพของอาหาร

การทำนาข้าวใช้แรงงานครัวเรือนเป็นหลัก ทั้งแรงงานคู่สามี-ภรรยา (เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของนาข้าวและคู่สมรส) และแรงงานผู้สูงอายุ รวมถึงใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ไม่ซับซ้อน และพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกน้อย ทั้งนี้เพราะพื้นที่นาข้าวมีขนาดเล็ก และเพื่อให้มีต้นทุนการผลิตข้าวต่ำที่สุด แต่ด้วยข้อจำกัดของปัจจัยการผลิตและเงินทุน ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงไม่สามารถเพิ่มรายได้ให้มากตามที่ต้องการได้ นอกจากนี้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงยังต้องเผชิญกับปัญหาการขายข้าว (ผ่านการสีจากโรงสีเรียบร้อยแล้ว) ได้น้อย อันเนื่องมาจากช่องทางการจัดจำหน่ายมีจำกัด คือ ณ ที่พักอาศัย และร้านค้าเพียงไม่กี่แห่งในพื้นที่ รวมทั้งไม่มีตราสินค้าเป็นของตนเอง ตลอดจนบรรจุก้นที่ไม่ได้มาตรฐานและไม่ดึงดูดใจให้ซื้อ โดยบรรจุในถุงพลาสติกแล้วมัดปากถุงด้วยหนังยางรัดของ

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงได้ให้ข้อมูลว่า เกือบทุกครัวเรือนมีผู้สูงอายุที่ยังมีคุณสมบัติหรือสามารถทำงานได้ แต่มีข้อจำกัดจากความสามารถหรือสภาพร่างกายที่เสื่อมไปตามวัย เช่น ความเสื่อมของสมรรถภาพทางร่างกายจากอายุหรือความสามารถที่เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการมองเห็นและการได้ยินเสียงที่เสื่อมหรือลดความชัดเจนลง ความรวดเร็ว/ความว่องไวในการรับรู้และตอบสนอง ตลอดจนแรงกายและความอดทนที่ลดลง รวมถึงปัญหาสุขภาพ ทำให้ไม่สามารถช่วยปฏิบัติงานในกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังไม่สามารถออกไปประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรนอกพื้นที่ได้โดยสะดวก เนื่องจากข้อจำกัดในการปรับตัว

ตลอดจนการเพิ่มพูนความรู้และทักษะผ่านการอบรมที่กระทำได้ค่อนข้างยาก เมื่อเทียบกับวัยหนุ่มสาว นอกจากนี้ผู้สูงอายุเหล่านี้ยังมีข้อจำกัดในเรื่องความรู้และเงินทุน กล่าวคือ ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งไม่สามารถอ่าน-เขียนได้ และอีกส่วนหนึ่งจบการศึกษาชั้นสูงสุดเพียงแค่ระดับประถมศึกษาเท่านั้น ทำให้ทางเลือกในการประกอบอาชีพมีจำกัด ซึ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุมีรายได้ค่อนข้างต่ำ และเป็นภาระแฝงในครัวเรือน

นอกจากนี้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงยังกล่าวว่า บุตรวัยทำงานของตนมีเจตคติเชิงลบต่ออาชีพเกษตรกร และไม่ได้เห็นว่า นาข้าวเป็นมรดกของบรรพบุรุษที่ควรอนุรักษ์ไว้ กล่าวคือ ในมุมมองของบุตรวัยทำงานเห็นว่า อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ย่ำแย่ทั้งเงิน สร้างความเหน็ดเหนื่อยจากการใช้แรงกายมาก ต้องมีความอดทนสูงดังสำนวนที่ว่า “หลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดิน” อีกทั้งยังมีความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุทกภัยที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในทุกปี ซึ่งสร้างความเสียหายเป็นอย่างมาก รวมถึงปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำอย่างยาวนาน ซึ่งอยู่นอกเหนือการจัดการของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง แม้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงได้ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการเลือกพืชที่ปลูก หรือวางแผนการผลิตเป็นอย่างดีแล้วก็ตาม ตลอดจนยังไม่มีนโยบายหรือวิธีการที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้แบบยั่งยืน ทำให้ครัวเรือนมีความเสี่ยงด้านรายได้ และบางครัวเรือนมีภาระหนี้สิน เพราะต้องกู้เงินจากสถาบันการเงินเพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้บุตรวัยทำงานของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงไม่ต้องการที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรตามพ่อ-แม่ จนเกิดปรากฏการณ์การเคลื่อนย้าย (ไป-กลับทุกวัน) และอพยพ (กลับนาน ๆ ครั้ง) ไปประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรนอกพื้นที่ เช่น รับจ้างทั่วไป พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม พนักงานบริษัทเอกชน เนื่องจากเหตุผลต่าง ๆ เช่น การได้ทำงานที่ชอบ หรือตรงตามวุฒิการศึกษาที่จบมา ความต้องการทำงานประจำที่มีความมั่นคงทางรายได้ ความคาดหวังที่จะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โอกาสที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองได้มากกว่า ดังคำกล่าวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงรายหนึ่งที่ว่า “...แทนที่จะเรียนจบปริญญาแล้วกลับมาช่วยพ่อ-แม่ทำมาหากินและแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพ ก็มาแต่หลงระเหิดกับแสงสีในเมือง โดยมีข้ออ้างต่าง ๆ นานา...” อย่างไรก็ตามเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงยังคงคาดหวังให้บุตรของตนคืนถิ่น/กลับมาสืบทอดอาชีพเกษตรกร

จากสภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงเกี่ยวกับปัญหาการขายข้าวและปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ รวมถึงข้อเท็จจริงดังที่กล่าวไปแล้ว ประกอบกับแผนพัฒนาจังหวัดพัทลุง 5 ปี พ.ศ. 2561-2565 ได้กำหนดพันธกิจการพัฒนาจังหวัด คือการพัฒนาชุมชนให้มีความสามารถในการพึ่งตนเอง (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อ

การพัฒนาจังหวัด, 2563) อีกทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ปราณี เอี่ยมละออภักดี (2555) แวนฟ้า ริกา และคณะ (2556) ได้เสนอแนะให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเพิ่มมูลค่าข้าว โดยนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อสร้างรายได้ การวิจัยครั้งนี้จึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการสร้างทางเลือกให้กับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ และบุตรวัยทำงานของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง โดยมีแนวคิดที่จะพัฒนาทุนมนุษย์บนฐานแนวคิดว่าการพึ่งตนเองจากการนำทรัพยากรที่มีอยู่ นั่นคือ ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง มาเพิ่มมูลค่าผ่านการจัดกิจกรรมการให้ความรู้ในรูปแบบของการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ภายใต้อาสาสมัครที่อาสาสมัครเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

การวิจัยครั้งนี้มุ่งหวังว่า จะทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงที่เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง อันนำไปสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ช่วยสร้างรายได้ นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรสำนักงานพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันการศึกษา สามารถนำไปใช้ประกอบการวางแผนพัฒนาโครงการฝึกอบรม เพื่อยกระดับรายได้ให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงในพื้นที่วิจัยและพื้นที่อื่นที่มีบริบทแวดล้อมใกล้เคียงกันหรือคล้ายคลึงกันได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการความรู้เกี่ยวกับอาหารว่างของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง
2. เพื่อจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับอาหารว่างให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจและผลลัพธ์จากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงในหมู่ที่ 2 บ้านดอนนูด ตำบลควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาความต้องการความรู้เกี่ยวกับอาหารว่าง (อาหารที่รับประทานระหว่างอาหารมื้อหลัก เพื่อลดความหิว และ/หรือเพื่อสร้างความสุข/ความเพลิดเพลิน หรือวัตถุประสงค์อื่น) รวมทั้งจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับอาหารว่าง ตลอดจนประเมิน

ความพึงพอใจและผลลัพธ์จากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับอาหารว่าง อาหารว่างในที่นี้ใช้ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงเป็นวัตถุดิบหลัก ตามความต้องการของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ซึ่งให้ความเห็นว่า การประกอบอาหารว่างใช้เงินทุนน้อย หรือมีต้นทุนการผลิตต่ำ จึงใช้เงินทุนของตนเองได้ รวมทั้งสามารถจัดหาวัตถุดิบและอุปกรณ์ในการประกอบอาหารที่มีอยู่แล้วในที่พักอาศัย หรือหาซื้อได้ง่ายจากตลาดชุมชน ตลอดจนมีขั้นตอนในการทำที่ไม่ยุ่งยาก และสามารถลงมือทำได้ที่บ้านตามความสะดวก เพื่อประเมินการรับรู้ทางประสาทสัมผัส อันได้แก่ การรับรู้ผ่านรูปโดยการมองด้วยสายตา การรับรู้ผ่านรสโดยการสัมผัสด้วยลิ้น การรับรู้ผ่านกลิ่นโดยการดมด้วยจมูก และการรับรู้ผ่านการสัมผัสโดยการจับต้องด้วยมือ ก่อนที่จะทำขายในอนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

ในส่วนวัตถุประสงค์ประการแรกใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งมีประเด็น/แนวคำถามที่กำหนดไว้ในเรื่องความต้องการความรู้เกี่ยวกับอาหารว่าง ทำนองเดียวกันวัตถุประสงค์ประการที่ 2 ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งมีประเด็น/แนวคำถามที่กำหนดไว้ในเรื่องการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับอาหารว่าง

สำหรับวัตถุประสงค์ประการสุดท้ายใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับความพึงพอใจจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อใช้ประเมินผลการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ข้อคำถามความพึงพอใจจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความพึงพอใจด้านการดำเนินการ 2) ความพึงพอใจด้านวิทยากร และ 3) ความพึงพอใจด้านประโยชน์ที่ได้รับ ซึ่งมีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ 5 แทนมากที่สุด 4, 3, 2 และ 1 แทนมาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามลำดับ นอกจากนี้ยังใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพื่อตอบคำถามที่ว่า การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการที่ดำเนินการไปแล้วนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงได้นำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการไปใช้ประโยชน์หรือไม่ อย่างไร และมีปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้าง

การรวบรวมข้อมูล

ในส่วนวัตถุประสงค์ประการแรกรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงจำนวน 24 ราย แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 6 ราย ในจำนวนนี้มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองจำนวน 11 ราย ซึ่งกำหนดเกณฑ์ในการเลือกเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง คือ 1) เป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงที่ต้องการความรู้เกี่ยวกับอาหารว่าง และ 2) เป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงที่สามารถประกอบอาหารเองได้

ในส่วนวัตถุประสงค์ประการที่ 2 ได้จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยเริ่มจากการประสานงานกับอดีตผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่คนในหมู่บ้านนับถือ เพื่อเตรียมสถานที่สำหรับการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ คือ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอนนุด และนัดหมาย (วัน เวลา และสถานที่) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ซึ่งมีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงจำนวน 16 รายที่มีความสะดวกหรือความสนใจในการเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และพร้อมที่จะเป็นผู้เรียนรู้ นอกจากนี้ได้จัดหาวัตถุดิบและอุปกรณ์ในการประกอบอาหารที่ต้องใช้ในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ รวมทั้งออกแบบและจัดทำแผ่นพับ (สื่อ) เกี่ยวกับขั้นตอนการประกอบอาหารว่าง ตลอดจนใบลงทะเบียน การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ใช้การสาธิตวิธีประกอบอาหารบรรยายโดยวิทยากร และเปิดโอกาสให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงได้ปฏิบัติจริงหรือมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน นอกจากนี้ได้มีการรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสนทนาลงตามธรรมชาติและการสังเกตพฤติกรรม

สำหรับวัตถุประสงค์ประการสุดท้าย หลังจากการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการผ่านไป 3 เดือน ได้รวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสนทนาลงตามธรรมชาติ การจดบันทึก การบันทึกเสียง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จนไม่พบข้อสงสัยหรือไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้น (ข้อมูลอิ่มตัว) เพื่อประเมินผลลัพธ์หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงจำนวน 16 รายที่เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนวัตถุประสงค์ประการแรกใช้การวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏ และนำเสนอโดยการพรรณนา สำหรับวัตถุประสงค์ประการที่ 2 และ 3 ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏ และนำเสนอโดยการพรรณนา ทั้งนี้ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินระดับความพึงพอใจ คือ มากที่สุด (4.21–5.00 คะแนน) มาก (3.41–4.20 คะแนน) ปานกลาง (2.61–3.40 คะแนน) น้อย (1.81–2.60 คะแนน) และน้อยที่สุด (1.00–1.80 คะแนน)

ผลการวิจัย

ความต้องการความรู้เกี่ยวกับอาหารว่างของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงในพื้นที่วิจัย

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีความต้องการความรู้เกี่ยวกับอาหารว่าง 4 เรื่อง ได้แก่ การทำข้าวเกรียบ ข้าวแต่น้ำผลไม้ ข้าวผสมธัญพืชกรอบ และแพนเค้ก เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยได้นำทั้ง 4 เรื่องดังกล่าว จัดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับอาหารว่างให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงในพื้นที่วิจัย

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงที่เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นสตรีจำนวน 11 ราย (68.75%) และบุรุษจำนวน 5 ราย (31.25%) มีอายุเฉลี่ย 54 ± 14.07 ปี ซึ่งถือว่าค่อนข้างสูง และจะเข้าสู่วัยสูงอายุ จบการศึกษาชั้นสูงสุดในระดับประถมศึกษาจำนวน 5 ราย (31.25%) มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายในจำนวนเท่ากัน คือ 4 ราย (25.00%) และปริญญาตรีจำนวน 3 ราย (18.75%) นอกจากนี้ยังมีคนรุ่นใหม่ (บุตรหลานของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง) ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์อีกด้วย

การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีการดำเนินการตามลำดับ โดยเริ่มจากการให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงที่เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการลงทะเบียน ต่อมา มีการชี้แจงรายละเอียดและวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ คือ เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการประกอบอาหารว่างจากข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง รวมทั้งสามารถนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในอนาคตได้ จากนั้นแบ่งเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 4 คน โดยให้เลือกกันเองตามความสมัครใจ เพื่อเตรียมเข้าฐานการเรียนรู้ 4 ฐาน ประกอบด้วย 1) ฐานการเรียนรู้ข้าวเกรียบ 2) ฐานการเรียนรู้ข้าวแต๋นน้ำผลไม้ 3) ฐานการเรียนรู้ข้าวผสมธัญพืชอบกรอบ และ 4) ฐานการเรียนรู้แพนเค้ก โดยแต่ละฐานการเรียนรู้กำหนดให้ใช้ระยะเวลา 30 นาที เมื่อครบตามระยะเวลาที่กำหนดจะให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงเปลี่ยนไปเรียนรู้ในฐานการเรียนรู้ที่เหลือจนครบ

ความพึงพอใจและผลลัพธ์จากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงในพื้นที่วิจัย

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีความพึงพอใจจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการโดยภาพรวมในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.62 ± 0.28 คะแนน (ตารางที่ 1) เมื่อพิจารณาความพึงพอใจเป็นรายด้านพบว่า ความพึงพอใจด้านประโยชน์ที่ได้รับมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 4.84 ± 0.24 คะแนน รองลงมาคือด้านการดำเนินการ และด้านวิทยากร มีคะแนนเฉลี่ย 4.63 ± 0.29 และ 4.50 ± 0.39 คะแนน ตามลำดับ แสดงว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีความพึงพอใจทุกด้านในระดับมากที่สุด

การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เนื่องจากหลังจากการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการผ่านไป 3 เดือน เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงทุกรายได้นำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ประกอบอาหารว่างเพื่อรับประทานในครัวเรือน ซึ่งทำให้ครัวเรือนได้รับประทานอาหารที่หลากหลายขึ้น โดยมีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมือง

พัทลุงรายหนึ่งได้กล่าวว่า “...ถึงยังไม่ได้ทำขาย แต่ได้ทำกินเอง อร่อยกันทั้งบ้าน (หัวเราะ)...” นอกจากนี้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงได้แบ่งปันความรู้และประสบการณ์แก่สมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในที่พักอาศัยเดียวกัน รวมถึงเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง และคนรู้จัก แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีความรู้และเข้าใจในเนื้อหาเป็นอย่างดีจนสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ ซึ่งมีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงรายหนึ่งได้กล่าวว่า “...เรารู้แล้ว เพื่อนก็ต้องรูบ้าง จะได้ทำกินกันในครอบครัว...”

ตารางที่ 1 ความพึงพอใจของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (N = 16)

ด้าน/ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	μ	σ
1. การดำเนินการ						4.63 (มากที่สุด)	0.29
1.1 สถานที่ที่ใช้จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	13 (81.25%)	3 (18.75%)	–	–	–	4.81 (มากที่สุด)	0.40
1.2 เนื้อหาในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	13 (81.25%)	2 (12.50%)	1 (6.25%)	–	–	4.75 (มากที่สุด)	0.58
1.3 การติดต่อประสานงานและการอำนวยความสะดวกของผู้จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	12 (75.00%)	4 (25.00%)	–	–	–	4.75 (มากที่สุด)	0.45
1.4 สื่อประกอบในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	12 (75.00%)	3 (18.75%)	1 (6.25%)	–	–	4.69 (มากที่สุด)	0.60
1.5 การประชาสัมพันธ์การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	11 (68.75%)	4 (25.00%)	1 (6.25%)	–	–	4.63 (มากที่สุด)	0.62
1.6 วิธีการและรูปแบบในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	9 (56.25%)	7 (43.75%)	–	–	–	4.56 (มากที่สุด)	0.51
1.7 ระยะเวลาในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	5 (31.25%)	9 (56.25%)	2 (12.50%)	–	–	4.19 (มาก)	0.66

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ด้าน/ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	μ	σ
2. วิทยาการ						4.50 (มากที่สุด)	0.39
2.1 การเปิดโอกาสให้ถามและแสดงความคิดเห็น	13 (81.25%)	3 (18.75%)	–	–	–	4.81 (มากที่สุด)	0.40
2.2 การเชื่อมโยงเนื้อหา	10 (62.50%)	5 (31.25%)	1 (6.25%)	–	–	4.56 (มากที่สุด)	0.63
2.3 ความรู้และความสามารถในการถ่ายทอด/สื่อสาร	8 (50.00%)	8 (50.00%)	–	–	–	4.50 (มากที่สุด)	0.52
2.4 การตอบคำถาม	9 (56.25%)	5 (31.25%)	2 (12.50%)	–	–	4.44 (มากที่สุด)	0.73
2.5 การจัดลำดับเนื้อหา	7 (43.75%)	9 (56.25%)	–	–	–	4.44 (มากที่สุด)	0.51
2.6 การใช้เวลาตามที่กำหนด	6 (37.50%)	8 (50.00%)	2 (12.50%)	–	–	4.25 (มากที่สุด)	0.68
3. ประโยชน์ที่ได้รับ						4.84 (มากที่สุด)	0.24
3.1 ความสุขที่ได้รับจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	15 (93.75%)	1 (6.25%)	–	–	–	4.94 (มากที่สุด)	0.25
3.2 ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	13 (81.25%)	3 (18.75%)	–	–	–	4.83 (มากที่สุด)	0.24
3.3 การนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในอนาคต	12 (75.00%)	4 (25.00%)	–	–	–	4.75 (มากที่สุด)	0.45
ความพึงพอใจโดยภาพรวม						4.62 (มากที่สุด)	0.28

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงจำนวนครึ่งหนึ่งใช้เศษไม้ที่หาได้จากพื้นที่ทำการเกษตร/ฟาร์มของตนและในชุมชนเป็นเชื้อเพลิง รวมถึงใช้เตาเผาถ่านแทนการใช้แก๊สหุงต้มและเตาแก๊ส ทำให้ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาหารว่างลดลง นอกจากนี้ยังใช้ครกบดแป้ง

ซึ่งทำให้ได้แบ่งที่ละเอียด อย่างไรก็ดีตามเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงได้เลือกทำเฉพาะข้าวเกรียบและข้าวแต่น้ำผลไม้เท่านั้น โดยให้ความเห็นว่า เป็นความชอบส่วนตัว รวมทั้งมีความคล่องตัวด้านเวลา เพราะทำได้ง่ายและใช้เวลาไม่นาน ดังนั้นความรู้และประสบการณ์ที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงทุกรายได้ถ่ายทอดให้แก่บุคคลแวดล้อม จึงมีเพียง 2 เรื่องดังกล่าวเท่านั้น

สาเหตุที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงยังไม่สานต่อกิจการจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้เป็นธุรกิจ เนื่องจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงไม่มีประสบการณ์การทำธุรกิจอาหารว่าง ทำให้ไม่มีความมั่นใจ และเกิดคำถามตามมามากมาย เช่น จะอร่อยหรือรสชาติดีในมุมมองของลูกค้า/ผู้ซื้อหรือไม่ จะขายได้หรือไม่ จะขายได้มากหรือน้อย จะได้กำไรหรือขาดทุน อีกทั้งการลงทุนย่อมมีความเสี่ยงเสมอ กล่าวคือ แม้ว่าการลงทุนทำอาหารว่างจะใช้เงินทุนจำนวนไม่มาก แต่หากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงขายได้น้อย อันเนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ในช่วงแรกอาจจะยังไม่เป็นที่รู้จักของคนในชุมชน คนในชุมชนไม่มั่นใจว่าอาหารจะอร่อยหรือไม่ จึงไม่กล้าซื้อ อาจทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงประสบกับภาวะขาดทุนได้ อีกทั้งเงินทุนของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงนั้นมีจำกัด ดังนั้นการตัดสินใจนำเงินทุนมาลงทุนทำอาหารว่างเพื่อขาย จึงก่อให้เกิดค่าเสียโอกาส เพราะเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงสามารถนำเงินทุนในจำนวนดังกล่าวไปใช้จ่ายหรือใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้

สาเหตุอีกประการหนึ่ง คือ ในช่วงที่ผ่านมาเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงได้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ในระดับหมู่บ้าน และได้รับการส่งเสริมให้ทำปศุสัตว์ในครัวเรือน โดยหน่วยงานภาครัฐได้แจกเปิดให้กับครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการฯ ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีเวลารว่างลดลง อย่างไรก็ดีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงรายหนึ่งที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงอินทรีย์บ้านดอนนูดได้ให้สัมภาษณ์ว่า “...กลุ่มฯ กำลังสร้างร้านค้าเพื่อให้สมาชิกนำสินค้า/ผลิตภัณฑ์มาวางขาย...” “...ตอนนี้ที่คิดคือข้าวแต่น้ำแดงไม่ว่าทุกคนชอบกัน เพราะทำง่าย ข้าวเกรียบก็เก็บได้นาน...”

อภิปรายผลการวิจัย

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงต้องการความรู้เกี่ยวกับอาหารว่าง 4 เรื่อง ได้แก่ การทำข้าวเกรียบ ข้าวแต่น้ำผลไม้ ข้าวผสมธัญพืชกรอบ และแพนเค้ก เนื่องจากเป็นอาหารว่างที่สามารถรับประทานได้ทุกเพศและทุกวัย รวมถึงคาดว่าน่าจะขายได้ และเกษตรกรผู้สูงอายุที่ยังคงประโยชน์สามารถทำได้เอง หรือช่วยกันทำกับสมาชิกคนอื่นในครัวเรือน ผลการวิจัยดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยของจักรพงศ์ จิระแพทย์ และคณะ (2556)

ที่รายงานว่า การทำขนมเป็นเรื่องหนึ่งที่ประชาชนในตำบลต้นยางลิมอ อำเภอร่องแงะ จังหวัดนราธิวาส ให้ความสนใจและต้องการให้จัดฝึกอบรม นอกจากนี้ผลการวิจัยในส่วนนี้ยังแสดงให้เห็นถึง ความต้องการความมั่นคงในอาชีพตามทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ในขั้นที่ 2 คือ ความต้องการความปลอดภัย (ชูชัย สมितिไกร, 2554; กานดา จันทรแย้ม, 2556)

การใช้ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงเป็นวัตถุดิบหลัก สะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจและทางทรัพยากร เพราะเป็นการเพิ่มมูลค่าผลผลิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และวัตถุดิบที่มีอยู่ ซึ่งช่วยลดต้นทุนการผลิตอาหารว่างได้ รวมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา พันธุ์ข้าวและการพึ่งตนเองจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่มีอยู่ อันเป็นการลดการพึ่งพาปัจจัย ภายนอก ซึ่งฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2544) ได้กล่าวว่า แต่ละชุมชนย่อมมีแนวทางและวิธีการใน การพึ่งตนเองที่แตกต่างกันไปตามบริบทและสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และประเพณี นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริโภคที่ใส่ใจต่อสุขภาพ เพราะข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงเป็นพันธุ์ข้าวที่มี คุณค่าทางโภชนาการสูง (กองพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าว, 2561) ยิ่งเป็นข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง อินทรีย์ก็จะมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภคมากขึ้น

การจัดฝึกอบรมให้แก่เกษตรกรต้องสามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรได้ และเกษตรกรในฐานะผู้เรียนมีความสนใจที่จะเรียนรู้ในเรื่องนั้น (พรชูลิย์ นิลวิเศษ และพจน์ พรหมบุตร, 2546) อีกทั้งเกษตรกรซึ่งเป็นผู้เรียนวัยผู้ใหญ่จะเรียนได้ดี เมื่อสิ่งที่เรียนมีคุณค่าต่อ ตนเอง (วิบูลย์ บุญยธโรกุล, 2545) ดังนั้นการวิเคราะห์ความต้องการในการฝึกอบรมจึงเป็น ขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญมาก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจำเป็นสำหรับการออกแบบและพัฒนา โครงการ/หลักสูตรการฝึกอบรมในขั้นตอนต่อมาให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของ กลุ่มเป้าหมาย และเกิดประโยชน์สูงสุด (กานดา จันทรแย้ม, 2556; ชูชัย สมितिไกร, 2556)

การถ่ายทอดความรู้ใช้การสาธิตวิธี ซึ่งเป็นการลงมือปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ ให้เกษตรกร ผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงเห็นหรือดูเป็นตัวอย่างประกอบการบรรยาย และให้เกษตรกร ผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงลงมือปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะการสาธิตวิธีและการฝึกปฏิบัติเป็น วิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ได้ผล (มนัส ชูพกา และคณะ, 2559) ขณะที่การฟังเพียงอย่างเดียว จะทำให้ปฏิบัติไม่เป็น จึงต้องมีการดูการปฏิบัติและฝึกปฏิบัติ จึงจะปฏิบัติเป็น (สันทม จอนจวบทรง และณัฏฐา ธรรมบุญวรित, 2556)

การสาธิตวิธีเป็นวิธีที่ช่วยสร้างทักษะให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม (พรชูลิย์ นิลวิเศษ และ พจน์ พรหมบุตร, 2546; นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2547; Zeus & Skiffington, 2002) รวมถึงช่วยให้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้าใจได้ดีกว่าการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว (นิรันดร์ จุลทรัพย์, 2544) ตลอดจนก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้มากขึ้น (วิบูลย์ บุญยธโรกุล, 2545) และสร้าง

ความมั่นใจในการปฏิบัติ (สมิต สัชนุกร, 2547) นอกจากนี้การสาธิตวิธียังมีความน่าเชื่อถือสูงและไม่น่าเบื่อ (สมคิด บางโม, 2549) ซึ่งมีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงรายหนึ่งได้กล่าวว่า “...ทำไปด้วย กินไปด้วย มีความสุขมาก...”

นิรันดร์ จุลทรัพย์ (2544) สมคิด บางโม (2549) และชูชัย สมितिไกร (2556) ได้กล่าวถึงการสาธิตวิธีสรุปได้ว่า การสาธิตวิธีเหมาะกับกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมขนาดเล็กหรือมีจำนวนน้อย เพราะจะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมองเห็นวิทยาการและสิ่งที่กำลังสาธิตได้อย่างชัดเจน ทำนองเดียวกัน วิบูลย์ บุญยธโรกุล (2545) ได้กล่าวว่า การฝึกอบรมกลุ่มขนาดเล็ก หรือมีจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่เกิน 15 คน สามารถรักษาระดับปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิทยาการและผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ดี เนื่องจากวิทยาการสามารถดูแลผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีจำนวนไม่มากได้อย่างทั่วถึง

วิทยาการในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้สามารถใช้ภาษาถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงสามารถสื่อสารหรืออธิบายบทเรียนให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงเข้าใจได้ง่าย อีกทั้งขณะทำการสาธิตและบรรยาย วิทยาการได้สังเกตและถามเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงอยู่เสมอว่า เข้าใจและสามารถปฏิบัติได้หรือไม่ หากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงรายใดมีปัญหาสามารถถามหรือแสดงความคิดเห็นได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฏฐนเดชะวัฒน์ และคณะ (2560) ที่รายงานว่า วิทยาการต้องเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดี และตอบคำถามหรือข้อสงสัยผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้

ผลการวิจัยในส่วนการประเมินความพึงพอใจจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยของวัฒนาภรณ์ ไชครัตนชัย และคณะ (2560) ที่รายงานว่า ครูที่เข้าร่วมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมีความพึงพอใจมากที่สุดต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามหลักสูตรการทำเบเกอรี่เพื่อสุขภาพ ทั้งนี้การประเมินความพึงพอใจจัดอยู่ในการประเมินผลระดับปฏิบัติการ ซึ่งมีการใช้กันอย่างแพร่หลาย เพราะดำเนินการได้ง่าย (สุธิณี ฤกษ์ขำ, 2557) ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนอง หรือสิ่งที่บุคคลได้รับเป็นไปตามที่คาดหวังไว้

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีความพึงพอใจจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการโดยภาพรวมในระดับมากที่สุด เนื่องจากก่อนการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการได้มีการสำรวจความต้องการความรู้เกี่ยวกับอาหารว่างที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงต้องการตลอดจนวัน ช่วงเวลา ระยะเวลา และสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงได้มีส่วนร่วม หรือร่วมคิด วิเคราะห์ และวางแผนร่วมกันในการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ดังนั้นการจัดเนื้อหา วัน ช่วงเวลา ระยะเวลา และสถานที่สำหรับ

การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการจึงมาจากความต้องการที่แท้จริง หรือสอดคล้องกับความสนใจของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคล

เป็นที่น่าสังเกตว่า ระยะเวลาในการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นประเด็นเดียวที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีระดับความพึงพอใจน้อยกว่าประเด็นอื่น โดยมี ความพึงพอใจในระดับมาก เนื่องจากการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ใช้ระยะเวลา 3 ชั่วโมง ตามกำหนดการ ทำให้การดำเนินกิจกรรมในแต่ละฐานการเรียนรู้ต้องรีบเร่งให้แล้วเสร็จภายใน ระยะเวลาที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฐานการเรียนรู้แพนเค้กที่ใช้ระยะเวลาประมาณ 40 นาที ซึ่งนานกว่าฐานการเรียนรู้อื่น และเกินระยะเวลาที่กำหนด ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยด เมืองพัทลุงต้องรอให้ฐานการเรียนรู้แพนเค้กเสร็จก่อน จึงจะเปลี่ยนไปเรียนรู้ในอีกฐานหนึ่งได้ อย่างไรก็ตามเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงสามารถพักผ่อนตามอัธยาศัยระหว่างรอ เข้าฐานการเรียนรู้ต่อไปได้

การประเมินผลลัพธ์เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็น สิ่งจำเป็นและเป็นข้อมูลย้อนกลับสำหรับการพัฒนาโครงการฝึกอบรมในครั้งต่อไป (ธารรงค์ดี คงคาสวัสดิ์, 2554) โดยอาภรณ์ ภูววิทยาพันธุ์ (2556) ได้กล่าวว่า การวัดความสำเร็จที่แท้จริง ของการฝึกอบรมต้องพิจารณาถึงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปหรือความสามารถที่เพิ่มขึ้น หลังจากเข้ารับการฝึกอบรม ไม่ใช่วัดเพียงแค่จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม หรือแค่ความพึงพอใจ จากการฝึกอบรมเท่านั้น อย่างไรก็ตามสุทธิณี ฤกษ์ขำ (2557) ได้กล่าวว่า การประเมินระดับผลลัพธ์ มีการใช้กันน้อย เพราะดำเนินการยาก แม้จะมีประโยชน์ต่อองค์กร/หน่วยงานมากก็ตาม

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีการใช้เศษไม้ เตาเผาถ่าน และครกบดแป้ง ในการทำข้าวเกรียบและข้าวแต่น้ำผลไม้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีโดยใช้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ รวมทั้งยังทำให้อาหารว่างมีรสชาติดี และมีกลิ่นของควันไฟอ่อน ๆ นอกจากนี้ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงมีแผนที่จะสร้างร้านค้าในชุมชน เพื่อให้สมาชิกนำสินค้า/ ผลิตภัณฑ์มาวางขาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งตนเองทางสังคม ทางเศรษฐกิจ และทางจิตใจ จากการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงอินทรีย์ เพื่อสร้างช่องทางการจัด จำหน่ายสินค้า/ผลิตภัณฑ์ให้แก่สมาชิกกลุ่ม ซึ่งมีความตั้งใจแน่วแน่ในการผลิตข้าวสังข์หยด เมืองพัทลุงแบบอินทรีย์ อีกทั้งยังทำให้มีความเป็นไปได้สูงที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยด เมืองพัทลุงจะดำเนินการประกอบธุรกิจอาหารว่างในอนาคต

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

นอกจากข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงที่กล่าวไว้ว่า ควรจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์แล้ว ยังมีข้อเสนอแนะอื่น ๆ ดังนี้

1. เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงอาจใช้ผลไม้ตามฤดูกาลหรือธัญพืชที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงปลูกเองหรือหาได้ในชุมชน เช่น มะม่วงเบา มังคุด เงาะ ลองกอง สำหรับทำข้าวแต่น้ำผลไม้ เพื่อลดข้อจำกัดด้านวัตถุดิบจากความเป็นฤดูกาล

2. ในกรณีที่ทำเป็นธุรกิจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงควรลงทุนด้วยจำนวนเงิน รวมถึงปัจจัยการผลิตอื่น ๆ เช่น อุปกรณ์ แรงงาน ที่เหมาะสม ตลอดจนควรพัฒนาสูตรเพื่อให้ได้รสชาติที่อร่อย หรือเป็นที่พึงพอใจของลูกค้ากลุ่มเป้าหมายโดยส่วนใหญ่ และในกระบวนการผลิตควรควบคุมให้มีสุขลักษณะที่ดี เพื่อให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจและซื้อซ้ำ

3. เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงควรรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายแบบไม่เป็นการบนฐานความสัมพันธ์ส่วนตัวและความไว้วางใจ เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือหาช่องทางการจัดจำหน่ายเพื่อเพิ่มโอกาสในการขาย เช่น การรวมกลุ่มกันเพื่อฝากขายสินค้าให้กับเพื่อนบ้าน/ญาติพี่น้อง/คนรู้จักที่เป็นพ่อค้าคนกลางรวบรวมสินค้าไปขายต่อยังตลาด หรือเป็นเจ้าของร้านค้า/ซูเปอร์มาร์เก็ตทั่วไปและที่เข้าร่วมโครงการของหน่วยงานภาครัฐ ร้านน้ำชา-กาแฟในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง การเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตร องค์การบริหารส่วนตำบล นำผลิตภัณฑ์ที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงผลิตขึ้น ไปจัดเป็นอาหารว่างในการประชุมหรือการฝึกอบรม และสามารถออกร้านในเทศกาลต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐได้

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือสถาบันการศึกษาควรจัดกิจกรรมการให้ความรู้ในเรื่องที่จำเป็น เช่น การขาย เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง การพัฒนาตราสินค้า เพื่อสร้างการรับรู้และการจดจำให้กับลูกค้า รวมถึงสัมพันธภาพระหว่างผู้ผลิตสินค้าและลูกค้า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อดึงดูดใจลูกค้าให้ซื้อสินค้า การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เช่น บรรจุภัณฑ์แบบสุญญากาศ เพื่อสร้างความน่าสนใจและความน่าเชื่อถือ ตลอดจนเพื่อความสะดวกในการเก็บรักษา การผลิตให้มีสุขลักษณะที่ดีหรือเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาสินค้าให้ได้เครื่องหมายรับรองคุณภาพ เช่น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ฮาลาล เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ลูกค้า

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความคุ้มค่าหรือความเป็นไปได้ทางการเงินของการลงทุนในธุรกิจผลิตภัณฑ์จากข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง เช่น ข้าวเกรียบ ข้าวแต่น้ำผลไม้ ข้าวผสมธัญพืชอบกรอบ แพนเค้ก เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจลงทุนในผลิตภัณฑ์ชนิดใดชนิดหนึ่งหรือมากกว่า 1 ชนิด รวมทั้งควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เลือกก่อนวางขาย

2. ก่อนการจัดกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ควรศึกษาความต้องการที่จำเป็นและความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ตลอดจนความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ณ ขณะนั้น พร้อมทั้งมีการประเมินผลลัพธ์ของกิจกรรมดังกล่าวด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, สำนักงานจังหวัดพัทลุง. (2563). *แผนพัฒนาจังหวัดพัทลุง 5 ปี พ.ศ. 2561-2565 (ฉบับทบทวนประจำปี 2563)*.
- สืบค้นเมื่อ 28 พฤศจิกายน 2562, จาก http://www.phatthalung.go.th/develop_plan
- กองพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าว, กรมการข้าว. (2561). *ข้าวที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง*.
- สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2563, จาก <http://kb.doae.go.th>
- กานดา จันทรไย้ม. (2556). *จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ*. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.
- จักรพงศ์ จิระแพทย์, ทวี บุญภิรมย์, ทศนีย์ รัตไว้ และไชเดน อาแวเต๊ะ. (2556). ความต้องการฝึกอบรมวิชาชีพด้านการเกษตรของประชาชนตำบลตันหยงลิมอ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 5(2), 57-66.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2544). *แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน: ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรศิลป์.
- ชูชัย สมิตธิโก. (2554). *จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ*. กรุงเทพฯ: วี.พริ้นท์ (1991).
- ชูชัย สมิตธิโก. (2556). *การฝึกอบรมบุคลากรในองค์การ*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วี.พริ้นท์ (1991).
- ณภัค ธนเดชะวัฒน์, พรรรัตน์ แสงหาญ และอภิญา อิงอาจ. (2560). การประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านพฤติกรรมตามแนวคิดของเคิร์กแพทริก กรณีศึกษาการฝึกอบรมโครงการพัฒนาผู้นำคหิศจิตตอล. *วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 6(1), 65-80.
- อัครศักดิ์ คงคาสวัสดิ์. (2554). *จัดการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพอย่าง Training Officer มืออาชีพ*. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). *การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: สิริลักษณ์การพิมพ์.

- นิรันดร์ จุลทรัพย์. (2544). *กลุ่มสัมพันธ์สำหรับการฝึกอบรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สงขลา: ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ปราณี เอี่ยมละออภักดี. (2555). การพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าผลิตภัณฑ์ข้าว. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย*, 32(2), 120–128.
- พรชูลี นิลวิเศษ และพจน์ พรหมบุตร. (2546). กลยุทธ์การส่งเสริมอาชีพเกษตรกร. ใน *การศึกษาเกษตรและการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรหน่วยที่ 9–15* (พิมพ์ครั้งที่ 8). หน้า 103–148. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- มนัส ชูพกา, ชีรวิภา บุญยโสภณ, คณิต เฉลยจรรยา และสุภัททา ปิณฑะแพทย์. (2559). การพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดความรู้ในอุตสาหกรรมโรงสีข้าว. *วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 26(3), 499–505.
- ล้นทม จอนจบทรง และณัฏฐา ธรรมบุญวิริศ. (2556). การถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น: กรณีศึกษาการถ่ายทอดความรู้ฝึกฝนบ้านของภาคตะวันออก. *วารสาร มจร. วิชาการ*, 17(33), 117–128.
- วัฒนาภรณ์ โชครัตนชัย, พรพล รมย์นุกูล, หงส์วริน ไชยวงศ์ และเมลดา อภัยรัตน์. (2560). การถ่ายทอดเทคโนโลยีเบเกอรี่เพื่อสุขภาพโดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิจัยวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 9(4), 257–273.
- วิบูลย์ บุญยธโรกุล. (2545). *คู่มือวิทยากรและผู้จัดการฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- แว่นฟ้า ธิกา, ภัทรวรรณ แท่นทอง และสมใจ หนูผึ้ง. (2556). การผลิตและการจัดจำหน่ายข้าวสังข์หยดของเกษตรกรในจังหวัดพัทลุง. *วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*, 2(1), 1–6.
- สมคิด บางโม. (2549). *เทคนิคการฝึกอบรมและการประชุม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์.
- สมิต ลัษณกร. (2547). *เทคนิคการสอนงาน*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- สุจินี ฤกษ์ขำ. (2557). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: หลักการและการประยุกต์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาภรณ์ ภูวิทยาพันธุ์. (2556). *การวิเคราะห์ความจำเป็นในการฝึกอบรมบนพื้นฐาน COMPETENCY*. กรุงเทพฯ: เอช อาร์ เซ็นเตอร์.
- Zeus, P., & Skiffington, S. (2002). *The coaching at work toolkit: A complete guide to techniques and practices*. New York, NY: McGraw-Hill.